

УДК 338

Б. М. Андрушків

доктор економічних наук, професор

Г. Й. Островська

кандидат економічних наук, доцент

О. І. Павликівська

кандидат економічних наук, доцент

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЗАСІБ ВХОДЖЕННЯ ЙОГО В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

У статті розкрито проблеми використання інтелектуального потенціалу підприємства як інструментарію підвищення його конкурентоспроможності та засобу входження в Європейський економічний простір. Запропоновано здійснити розмежування (класифікацію) між поняттями “інтелектуальний капітал” та “інтелектуальний потенціал”. Розроблено механізм підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу в реалізації Україною європейського вектора розвитку.

Виділено складові сегментарних елементів інтелектуального капіталу у взаємодії між сферами впливу. Подано схему використання інтелектуального потенціалу для підвищення конкурентоспроможності підприємств України та входження їх в Європейський економічний простір.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, промислове підприємство, конкурентоспроможність, Європейська співдружність.

І. Вступ

Наявність інтелектуального капіталу на підприємстві засвідчує його можливості у статистиці. Потенційні можливості інтелектуального капіталу, на нашу думку, полягають у конкретному їх використанні як у господарській діяльності конкретного промислового підприємства, так і в реальних діях виконавчих структур державних органів та місцевого самоврядування.

Як підтверджує досвід, після проголошення державної незалежності України в результаті відсутності координувальної функції відповідних державних органів у сфері науки і техніки, байдужості до життя та діяльності вчених, недалекоглядності та деструктивності регіонального та державного керівництва інтелект розтікся у кількох напрямках. Найталановитіших учених нашої держави за великі гроші переманили за кордон. Інші самі знайшли собі притулок у теплих місцях. Ще інші, розчарувавшись в обраній долі, відреклись від науки – пішли у

бізнес. І лише найвідданіші залишились за мізерну, принизливу зарплату працювати на розвиток науки.

Власне, в цих жалюгідних (гідних співчуття) умовах науковці України вносять пропозиції щодо вдосконалення господарських механізмів, попередження негативних проявів гібридної війни з Росією, вироблення стратегій входження суб'єктів господарювання в Європейську співдружність. Та пересиченим олігархам, так званим, успішним, на недбалому керівництві, недосконалому законодавстві, оподаткуванні, іншим бізнесменам не до пропозицій. Але саме цей інтелект, що залишився, констатує, що держава має всі можливості та ресурси для виживання і розвитку відповідно до європейських вимог і стандартів. Однак, знову ж таки, держава хоче добити чи задушити наразі тяжко хвору науку, незважаючи на можливі катастрофічні наслідки цього в економіці, політиці, соціальному розвитку. Власне, ці та інші обставини зумовлюють актуальність та своєчасність цієї статті.

Необхідно зазначити, що проблемам використання інтелектуального капіталу та потенціалу, основним напрямом та аналізу конкурентного потенціалу підприємства присвячено немало наукових праць серед яких: І. В. Алексєєв, Т. Л. Бойко, І. П. Мойсєєнко, О. В. Сопко, Л. Ю. Халявко.

Прийнятності інновацій та конкурентоспроможності підприємств присвятили свої праці Н. В. Алтухова, С. М. Амеліна [2]. Серед проблем інтелектуальної взаємодії економістів міжкультурний аспект розкрили у своїх дослідженнях В. В. Андріанова та А. О. Горбов [3]. Формуванню інтелектуального потенціалу в умовах сучасного підприємства присвятила свої праці Л. В. Городянська [5].

Тим часом потужний інтелектуальний капітал для вирішення назрілих державних проблем вступу України до ЄС не задіяний в повній мірі. Як результат, складною соціально-економічною і політичною ситуацією скористалася Росія, анексувавши український Крим.

Агресор, який планував переможним маршем пройти Україною, затриманий патріотами на Сході. Не маючи іншого виходу, Росія протягом трьох років постійно посилює свій негативний провокаційно-інформаційний та гібридний вплив на всі форми нашого життя, на всі наші дії, і продовжує плекати надію на початок громадянської війни в державі, щоб увійти в Україну черговий раз "псевдовизволителем ущемлених русскоязычних", руками 5-ї колони та наших недолугих керівників, які створюють передумови для цього. Це видно, як говорять науковці, неозброєним оком. Наприклад, на що може розраховувати ворог, спостерігаючи, як з мовчазної згоди та потурання керівництва держави посилюється контрастність в оплаті праці між народом та можновладцями в десятки та сотні разів. Народна маса отримує 5–7 тис. грн, керівники – десятки та сотні тисяч грн. Звичайно, в результаті повинна виникнути ненависть (на що й розраховують наші вороги) до можновладців і бажання, точніше, "желание свергнуть эту бандеровскую власть".

Що ж ви, шановні, рубаєте під собою гілку, на якій сидите і яка й так вас не дуже хоче тримати?

Однак повернемося до інтелектуального потенціалу нашої держави, застосування якого може забезпечити ефективне використання ресурсів, конкурентоспроможність наших промислових підприємств та входження їх в Європейську економічну співдружність та нашої держави в ЄС.

Тим часом проблеми використання інтелектуального потенціалу в активізації розвитку промислових підприємств, ефективності суб'єктів господарювання загалом в умовах гібридної війни залишилися поза

полем зору згаданих науковців. Ці обставини зумовлюють необхідність вивчення причин виникнення тривалого застою в економіці та вироблення конкретних пропозицій щодо активізації інтелектуального потенціалу для підвищення конкурентоспроможності українських підприємств з метою входження їх в Європейський економічний простір, а держави – в ЄС.

II. Постановка завдання

Метою дослідження є розкриття проблем використання інтелектуального потенціалу підприємства як інструментарію підвищення його конкурентоспроможності та засобу входження в Європейський економічний простір.

III. Результати

Як відомо, на цей час інтелектуальний потенціал розглядається як економічна система, що відображає сукупність зв'язків і відношень між елементами інтелектуального капіталу (персонал, ринкові активи, структурні активи, інтелектуальна власність тощо), які встановлюються безпосередньо на підприємстві, у процесі проектування, виготовлення, реалізації та споживання продукції, робіт та послуг і управління цими процесами. Сутність інтелектуального потенціалу відображається як потенційна можливість системи інтелектуальних ресурсів формувати такі управлінські компетенції, які на основі обраних бізнес-процесів забезпечують досягнення визначених стратегій підприємства, в яких забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та знову ж таки входження їх в Європейську співдружність. Структура інтелектуального потенціалу – це відносно стійкий спосіб організації елементів, який розкриває його будову, елементний (сегментарний) склад, принципи формування та розвитку що дають змогу реалізувати цю мету.

Ми пропонуємо під інтелектуальним потенціалом підприємства, установи, організації розуміти не лише згадану категорію, а, насамперед, сукупність інтелектуальних здібностей працівників (знань, умінь, інформації, цінностей, навичок тощо) і можливостей їх розкриття, розвитку та використання.

Для прикладу зазначимо, що інтелектуальний потенціал підприємства, установи, організації включає дві складових: творчий та професійно-кваліфікаційний потенціал. Схему складових (сегментарних) елементів інтелектуального капіталу у взаємодії між сферами впливу зображено на рис. 1.

Творчий потенціал – це сукупність здібностей працівників та здатність до формулювання мети, постановки та вирішення нових творчих завдань, створення чогось якісно нового, що відрізняється й унікальністю, а також до формування умов на підприємстві для прояву цих творчих здібностей.

Професійно-кваліфікаційний потенціал – це сукупність здібностей, професійних навичок працівників організації, необхідних для виконання ними своїх професійних обов'язків, і створення умов на підприємстві для вдосконалення та розвитку навичок та вмінь персоналу.

Результативність творчого потенціалу підприємства, установи, організації можна виміряти за допомогою таких показників:

- кількість ліцензій, патентів, винаходів, торгових марок, промислових зразків загалом, а також у відношенні до загальної кількості персоналу, кількості керівників, фахівців;
- питома вага нової продукції в загальному обсязі продажів;
- кількість раціоналізаторських пропозицій щодо покращення діяльності організації відносно кількості персоналу та ін.

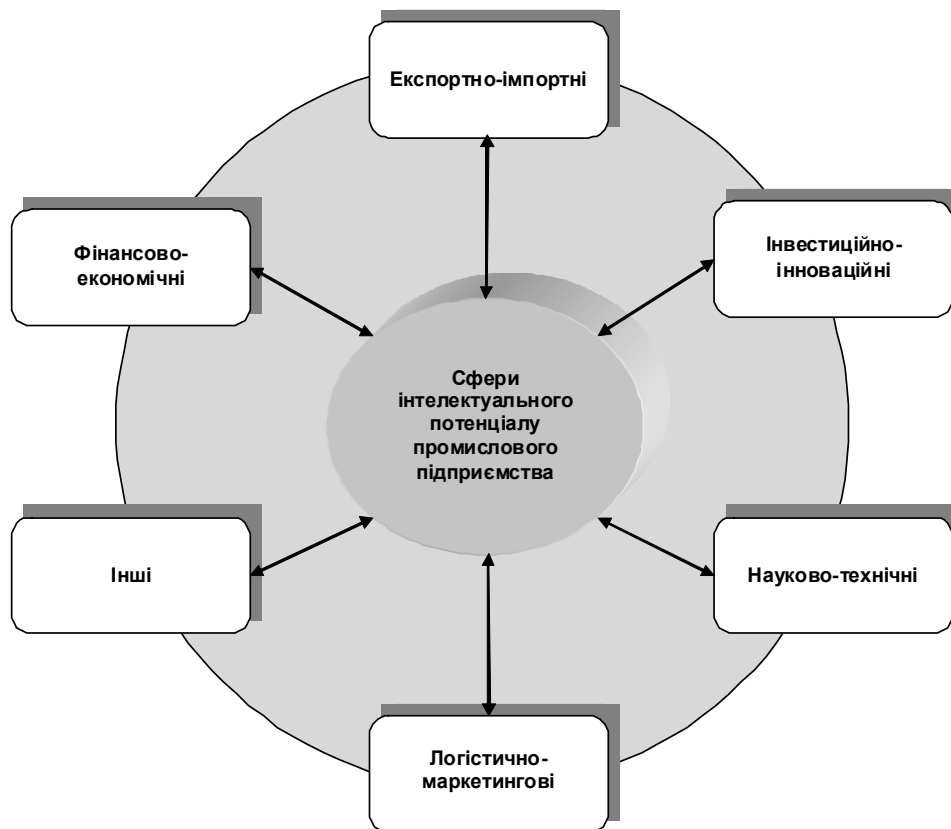

Рис. 1. Схема складових сегментарних елементів інтелектуального капіталу у взаємодії між сферами впливу

Як відомо, професійно-кваліфікаційний потенціал підприємства, установи, організації можна оцінити за допомогою таких показників:

- склад за статтю, віком – оцінюється за такими показниками, як питома вага працівників чоловічої та жіночої статі і питома вага працівників в різних вікових діапазонах (до 25 років, 25–35 років, 35–45 років, від 45 до пенсійного віку, пенсіонери, які працюють);
- освітній рівень персоналу – оцінюють за питомою вагою працівників із такими рівнями освіти: неповна середня; середня; середня спеціальна і неповна вища; вища; вчений ступінь;
- стаж роботи – визначають за питомою вагою працівників, що мають стаж роботи за фахом: до одного року, від одного до трьох років, від трьох до п'яти років, від п'яти до десяти років, понад десять років;

- кваліфікація працівників – визначають за питомою вагою: основних працівників (за розрядами) і допоміжних працівників (за розрядами);
- зусилля організації щодо підвищення професійної підготовки працівників – характеризують такі показники, як: рівень витрат на навчання і підвищення кваліфікації персоналу з розрахунку на одного працівника загалом, рівень витрат організації на участь персоналу в різних виставках з розрахунку на одного працівника, рівень витрат організації на відвідини персоналом інших підприємств з розрахунку на одного працівника, зокрема керівника, фахівця.

Схему використання інтелектуального потенціалу для підвищення конкурентоспроможності підприємств України та входження їх в Європейський економічний простір зображено на рис. 2.

Рис. 2. Організаційний механізм підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу в реалізації Європейського вектора розвитку української економіки

IV. Висновки

Отже, можна зробити висновок, що в умовах трансформаційної економіки необхідно розділяти інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал, який відіграє дієву роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємства, а його оцінка допомагає кількісно виразити ключові компетенції, зважити конкурентні переваги і сконцентрувати ресурси, необхідні для їх посилення.

Оцінка наявного інтелектуального потенціалу за негативних обставин є одним з головних завдань і засобів активізації цього чинника для забезпечення сучасної, успішної, конкурентоспроможної й інвестиційно привабливої економіки.

Гібридна війна, якою оперують політики при поясненні економічного застою, сьогодні, в час прогресу у світі науки і високих технологій, виключно жорсткої міжнародної технологічної конкуренції, насправді не є причиною для очікування манни Божої, яку посіє з небес Європа, Америка чи арабський світ. Більшість країн докладають великі зусилля для зміцнення науково-технічного потенціалу, розширення інвестицій в наукоємні технології, участі в міжнародному технологічному обміні, прискорення темпів науково-технічного розвитку, ефективного використання ресурсів, нетрадиційних джерел енергії та ін.

Враховуючи наявні негативні тенденції, а також умови розвитку виробництва і сфери послуг, варто зазначити, що знання в усіх

країнах, які очолюють відповідальні, інтелектуально зрілі, зі стійкими моральними якостями люди, стають сьогодні одним із головних джерел зростання продуктивності і конкурентних переваг. Простежується тісний зв'язок залежності між процесами управління знаннями і загальними результатами діяльності підприємства та створенням зацікавленості у творчій діяльності учених. Ці знання виявляються в навичках, уміннях і професійному рівні співробітників та закріплюються у вигляді організаційної культури, брендів, патентів, ліцензій, іміджу, тобто у вигляді інтелектуального капіталу. Отже, інтелектуальний потенціал як рушійна сила, що базується на знаннях і науці, є основою майбутнього ефективного розвитку України та успішного входження її в Європейську співдружність.

Список використаної літератури

1. Алексєєв І. В., Оленець А. Г. Прийнятність інновацій та конкурентоспроможність підприємств. *Теоретичні та прикладні питання економіки*: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 19. С. 147–153. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2009_19/zb_19_21.pdf.
2. Амеліна С. М. Інтелектуальна взаємодія майбутніх економістів: міжкультурний аспект. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpP_2013_1_108_3.pdf.

3. Андріанова В. В., Горбов А. О. Формування інтелектуального потенціалу в умовах сучасного підприємства. *Економіка Крима*. 2012. № 2 (39). С. 69–72. URL: http://repository.crimea.edu/jspui/bitstream/123456789/2020/1/015_adr.pdf.
4. Андрушків Б. М. Основні напрями та проблеми аналізу конкурентного потенціалу підприємства. *Наука й економіка : науково-теоретичний журнал*. 2015. Вип. 4 (40). С. 35–39.
5. Городянська Л. В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 1. С. 127.
6. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник. Київ, 2007. 352 с.
7. Мойсеєнко І. П. Методологія формування структури інтелектуального потенціалу. *Економіка АПК*. 2009. № 13. С. 742–747.
8. Мойсеєнко І. П. Проблеми структурного аналізу інтелектуального потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 10. С. 165–166.
9. Мойсеєнко І. П. Управління інтелектуальним потенціалом : монографія. Львів, 2009. 304 с.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2017.

Андрушків Б. Н., Островская Г. И., Павликовская О. И. Интеллектуальный потенциал предприятия как инструментальный повышения конкурентоспособности предприятия и средство вхождения его в Европейское экономическое пространство

В статье раскрыты проблемы использования интеллектуального потенциала предприятия как инструментального повышения его конкурентоспособности и средства вхождения в Европейское экономическое пространство. Предложено осуществить разграничение (классификацию) между понятиями “интеллектуальный капитал” и “интеллектуальный потенциал”. Разработан механизм повышения эффективности использования интеллектуального потенциала в реализации Украиной европейского вектора развития.

Выделены составляющие сегментарных элементов интеллектуального капитала во взаимодействии между сферами влияния. Представлена схема использования интеллектуального потенциала для повышения конкурентоспособности предприятий Украины и вхождения их в Европейское экономическое пространство.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, интеллектуальный капитал, промышленное предприятие, конкурентоспособность, Европейское содружество.

Andrushkiv B., Ostrovska H., Pavlykivska O. Intellectual Potential of the Enterprise as a Tool for Increasing of the Enterprise Competitiveness and Means of its Entry into the European Economic Area

The intellectual capital potential opportunities consist in the particular use of these opportunities both in the economic activity of a particular industrial enterprise and in the actions of the executive bodies of public authorities and local government.

Using of the intellectual potential of our state can ensure efficient use of resources, the competitiveness of our industrial enterprises and their entry into the European Economic Community and our country in the EU.

The intellectual potential essence displays as a potential opportunity of the intellectual resources system to form such managerial competencies that, on the basis of selected business processes, ensure the achievement of certain enterprise strategies in which ensuring of the economic entities competitiveness and once again their entry into the European Community. The intellectual potential structure is a relatively sustainable method of the organization of elements that reveals its structure, elemental (segmental) composition, principles of formation and development that allow to achieve this goal.

We propose to consider the intellectual potential of enterprises, institutions, organizations not only as the mentioned category, but first of all as a set of the employees intellectual abilities (knowledge, skills, information, values, skills, etc.), and the possibilities of their disclosure, development and use.

In conditions of transformational economy, it is necessary to classify intellectual capital and intellectual potential, which actually plays an effective role in increasing of the enterprise competitiveness, and its assessment helps to quantitatively express key competences, assess competitive advantages and concentrate the resources which are necessary for their increasing.

Assessment of the available intellectual potential is, in all negative circumstances, one of the main tasks and means of activating this factor for ensuring a modern, successful, competitive and investment-attractive economy.

If takes into account the existing negative trends, as well as the conditions for the development of production and services, it should be noted that in all countries where government headed by responsible, intellectually mature people, with stable moral qualities knowledge are becoming as one of the main sources of productivity growth and competitive advantages now. We observe the close relationship and dependencies between processes of knowledge management and overall results of entre-

preneurial activity and creating of scientists who are interest in the creative activity. This knowledge is reflected in the skills, abilities and the employees' professional level are fixed in the form of organizational culture, brands, patents, licenses, image, in other words, in the form of intellectual capital.

Accordingly, intellectual potential as a driving force which based on knowledge and science is the foundation for the future successful development of our state of Ukraine and its successful entry into the European Union.

Key words: *intellectual potential, intellectual capital, industrial enterprise, competitiveness, European Union, EU.*